

הלכות סוכה

שיעור

הטמא מדרס אם טמא
שאר טומאות

תוכן הענינים

כל המטמא מדרס אם מטמא שאר טומאות

1..... הסוגיא

1..... משנה נדה דף מט., ומובא בסוכה דף כ.

1..... גמ' בב"ק דף כה: ושבת דף פד.

1..... הראשונים

1..... תוס'.

2..... הרמב"ם.

2..... הלכות כלים פרק א הלכה י.

2..... הלכות כלים פרק ד הלכה א.

3..... הלכות כלים פרק כג הלכה א, הלכות מקוואות פרק א הלכה ד.

3..... הפוסקים

3..... פרי מגדים משבצות זהב סימן תרכט' ס"ק א.

פשוטי כלי עץ

כל המטמא מדרס אם מטמא שאר טומאות

הסוגיא

משנה נדה דף מט., ומובא בסוכה דף כ.

כל המטמא מדרס, מטמא טמא מת, ויש שמטמא טמא מת, ואינו מטמא מדרס.

פירוש רש"י, כל המטמא במדרס הזב מטמא במת. כדמפרש בגמרא, שאין לך כלי הראוי למושז הזב, שאין קם כלי עליו, וראוי לקבל כל טומאות. והא דנקט טמא מת, משום דומיא למדרס הוא, דאז הטומאה הוא. והכי קאמר, כל הראוי להיות אב הטומאה, במדרס הזב, ראוי להיות אב הטומאה, אם נגע במת, או נטמא באהל המת. ויש. שהוא כלי גמור לקבל כל טומאות, ונעשה אב הטומאה על ידי מת, ואינו נעשה אב הטומאה על ידי הזב, במדרס, כדמפרש בגמרא, עכ"ל.

גמ' בב"ק דף כה: ושבת דף פד.

דתניא מפץ במת מניין? וכו'. א"ל אביי, תנא ממפץ בשרץ מייתי לה. וה"ק, מפץ בשרץ מניין? ודין הוא, ומה פכין קטנים שטהורים בזב, טמאין בשרץ. מפץ שטמא בזב, אינו דין שיהא טמא בשרץ. אלא מפץ במת מניין? נאמר בגד ועור בשרץ, ונאמר בגד ועור במת. מה בגד ועור האמור בשרץ, מפץ טמא בו. אף בגד ועור האמור במת, מפץ טמא בו. מופנה, כו'. לאיי, אפנויי מופנה. כו'. למ"ד דון מינה ומינה מאי איכא למימר? אמר רבא, אמר קרא, וכבסתם בגדיכם ביום השביעי, כל טמאות שאתם מטמאין במת, לא יהו פחותין משבעה.

הראשונים

תוס'

התוס' בנדה שם, ובב"ק שם, כותבים שמקור המשנה בנדה הנ"ל, האומרת שכל הטמא מדרס מטמא מת, הוא מהדרשה המובא בב"ק שם. ז"ל בב"ק, מפץ במת כו'. הא דאמרינן בכל דוכתינן (נדה מט. סוכה כ.) כל המטמא מדרס, מטמא טמא מת, מהכא נפקא, עכ"ל. אם כן לשיטתם לכאורה מדאורייתא טמאים שאר טומאות, דבר שראוי לטומאת מדרס. שהוא נלמוד מקל וחומר משרץ, וגזרה שווה לטומאת מת.

וכן מוכח מהתוס' בב"ב דף סו. ד"ה ושאני, שכתבו בראשית דבריהם, על הא דאמר הגמ' שאני פשוטי כלי עץ דטומאה דרבנן, ז"ל, וא"ת, דבהנך דחזו למדרסות איכא טומאה דאורייתא, דכל המטמא מדרס מטמא טמא מת, ק"ו מפכין קטנים, כדאמרינן בפרק כיצד הרגל (ב"ק דף כה:), עכ"ל. ואי סברו ששאר טומאות רק טמאים מדרבנן, לא קשיא כלום, שנימא שכוונת הגמ' שם הוא לגבי שאר טומאות. ששם מדובר בדף של נחתומים שחיברו לכותל, שלא ראוי למדרס. וכן איכא להוכיח שהכי סברו התוס' בסוכה דף ה. ד"ה מסגרתו, ומנחות צו: ד"ה לדברי, שעל דברי התורת כהנים, שמרבה טומאה לפשוטי כלי עץ המשמשים אדם ומשמשין, כתבו ז"ל, ועל כרחין כשאין ראויין למדרס מיירי, מדלא נקט מטה כסא וספסל, ועוד דהוי מצי לרבוויינהו ממשכב, עכ"ל. ושם יש להם צד שתורת כהנים זו, דין תורה אמרה, ואם כן על כרחך לומר, שסברו שדין שאר טומאות לראוי למדרס הוא דין

תורה, דאי לא, איך אומרים דהוי מצי לרבווינהו ממשכב, הרי רצה התנא לרבווינהו, אף לשאר טומאות. וכן הוא משמעות הריטב"א (בשיעור דלעיל) כשהסכים לשיטת הר"י, עיי"ש.

הרמב"ם

הלכות כלים פרק א הלכה י

כלי עץ וכלי עור וכלי עצם מקבליהן, וכו', מקבלין טומאה, מדברי תורה. אבל פשוטיהן, כגון הלוחות והכסא והעור שאוכלין עליו, וכיוצא בהן, אינן מקבלין טומאה, אלא מדברי סופרים. שנאמר, מכל כלי עץ, מפי השמועה למדו, מה שק שיש לו בית קבול, אף כל שיש לו בית קבול. וכו'. בד"א שטומאת פשוטיהן מדברי סופרים, בשאר טומאות, חוץ מטומאת מדרס, אבל במדרס הזב וחביריו, מתטמאין מן התורה. שנאמר, כל המשכב אשר ישכב, כל העשוי למשכב, או למרכב, כמו שביארנו.

מרמב"ם זו לכאורה משמע שלומד, שפשוטי כלי עץ אינם טמאים שאר טומאות, מן התורה, אלא מדברי סופרים, כולל כלי הראוי למדרס. אבל כלי הראוי לטומאת מדרס, טמא מן התורה טומאת מדרס בלחוד. הכי משמע, חדא, מדכתב הרמב"ם, כסא, לדוגמא של כלי פשוט, וכסא ראוי למדרס. ועוד, שסיים הרמב"ם שפשוטיהן מדברי סופרים רק בשאר טומאות, חוץ מטומאת מדרס, ופשטות לשונו משמע, שקאי רק על הטומאה, ולא על הכלי שראוי לקבל טומאת מדרס. אם כן פשטות כוונתו שכלי הראוי לקבל טומאת מדרס, רק טמא טומאת מדרס, ולא שאר טומאות. אבל דוחק לומר שכוונתו חוץ מהראוי לטומאת מדרס, שאותם הראויים למדרס, מתטמאין מן התורה, ולגבי שאר טומאות אם גם מטמאין מן התורה לא ביאר כאן, אבל ביארם במקום אחר. כנ"ל זה דוחק שאם כן הוה ליה למימר במה דברים אומרים בכלים שאינם ראויים למדרס, אבל הראויים למדרס טמאים מן התורה.

ומרמב"ם זו בעצמו לא ברור אם כל פשוטי כלי עץ טמאים מדברי סופרים, או רק חלק מהם, ובפשטות על כל הכלים אמר שטמאים. אבל כמו שנתבאר לעיל לכאורה מתבאר מפרק ד' הלכה א', שלא על כל כלים דיבר, וכמו שדייק הכסף משנה מהדוגמאות שנקט.

הלכות כלים פרק ד הלכה א

שלש מדות בכלי עץ, שאינן עשויין לקבלה; כל כלי עץ העשוי לתשמיש אדם בלבד, כגון הסולם טהור, ואינו מקבל טומאה כלל, ולא רבוהו חכמים לטומאה. וכל כלי עץ העשוי לתשמיש הכלים והאדם, כגון השלחן והטבלא והמטה וכיוצא בהן, מקבלין טומאה. ומניין שהן לתשמיש אדם, ותשמיש משמשיו, שהרי מניח הקערות על השלחן, והכוסות על הטבלא, והמצעות על המטה. וכל כלי עץ, העשוי לתשמיש הכלים בלבד, שהרי הוא משמש משמשי אדם, אם לא היה משמש את הכלים אלא בשעת מלאכה בלבד, הרי זה טהור מכלום. כגון, מנורה של עץ, שמשמשת הנר בשעת הדלקה, וכן, והוא כלי שמניחין תחת הכלים בשעת מלאכה, והדפוסין כולן. ואם היה משמש את הכלים בשעת מלאכה, ושלא בשעת מלאכה, ה"ז מקבל טומאה. וכו'.

כבר נתבאר לעיל שאין ברור מהרמב"ם זו, אם כוונת הרמב"ם בחילוקים אלו, לטומאה דאורייתא או מדרבנן, אבל לכאורה ממה שכתב בפרק א', שפשוטי כלי עץ אינם טמאים מדאורייתא, מתבאר שחילוקים אלו הם חילוקים מדרבנן.

הלכות כלים פרק כג הלכה א. הלכות מקוואות פרק א הלכה ד

כלים כג א: המפץ הוא המחצלת שאורגין אותה מן החבלים, ומן הסוף, ומן הגומא, וכיוצא בהן. ואין המפץ בכלל כלים האמורין בתורה, ואעפ"כ מתטמא הוא במדרס דין תורה, שהרי ריבה הכתוב כל המשכב, וזה ראוי למשכב ועשוי לו. וכן מתטמא במת, ובשאר טומאות, מדבריהן, ככל פשוטי כלי עץ, כמו שביארנו. וזה כלל גדול, שכל המתטמא במדרס, מתטמא בשאר טומאות.

מקוואות פרק א הלכה ד: המפץ, אינו בכלל הכלים המקבלים שאר כל הטומאות, לפי שאינו כלי קיבול, אינו מכלל כלי עץ האמורין בתורה. והואיל והוא ראוי למשכב, נתרבה לטומאת מדרס בלבד, דין תורה.

לכאורה משמעות דברי הרמב"ם בהלכות אלו, הוא כמו משמעות דבריו בפרק א, וכן"ל, שכלי עץ פשוט כמפץ, טמא מן התורה טומאת מדרס בלחוד, אבל שאר טומאות רק טמא מדרבנן. ודבר זה שכלי פשוט הראוי למדרס טמא שאר טומאות מדרבנן, לא נתבאר לעיל, אבל כאן מבארו, וכמו שמביא בסוף דבריו הכלל שכל המתטמא במדרס, מתטמא בשאר טומאות.

אבל זה שכתב הרמב"ם וכן מתטמא במת מדבריהן, ככל פשוטי כלי עץ, כמו שביארנו, צריך עיון איך לפרשו. שלכאורה מה שביאר בפרק א', הוא, שיש טומאת סופרים על פשוטי כלי עץ, ובפרק ד' ביאר החילוקים בזה, אבל לא ביאר שאף פשוטי כלי עץ שאין בו אחד מהחילוקים שבהם ביאר שם שמקבלים טומאה מדבריהם, עדיין אם ראויים למדרס, מקבלים טומאה מדבריהם. ואם כוונתו שמפץ זו הוי תשמיש אדם ותשמישו, לכן מקבל טומאה כמו שנתבאר שמטה מקבל טומאה מדבריהם, אם כן לא היה צריך לכלל, שזה כלל גדול כל המטמא מדרס וכו'. ואם כוונתו שמפץ בלאו הכלל טמא מדבריהם, כמו שאר כל פשוטי כלי עץ, כמו שנתבאר, שהוי כמטה. נוסף לזה שאף אם לא היה דומה למה שכבר נתבאר בחילוקי פשוטי כלי עץ, עדיין היה טמא מחמת הכלל, שכל הטמא מדרס, וכו', לא היה לומר וזה כלל גדול, שמשמעותו שקאי על מה שכתב לעיל מיניה. אלא היה לו לומר ויש כלל גדול, שכל הטמא מדרס, וכו', ואז היינו יכולים לפרשו, שחוץ מזה שמקבל טומאה ממה שכבר נתבאר, גם מקבל טומאה מהכלל גדול, וצריך עיון. וראיתי כמה דברים הנאמרים בזה, אבל לא נחה דעתי בהם.

ובסמוך הבאתי לשון הפרי מגדים על שיטת הרמב"ם בזה, ומתבאר שם שהוא פירש הרמב"ם כמו שכתבנו, שהרמב"ם סובר שדין שאר טומאות הוא רק מדרבנן. עיין לקמן שאביא עוד פוסקים בענין זה.

הפוסקים

פרי מגדים משבצות זהב סימן תרכט' ס"ק א

ואמנם אפס כי עז וקשה עלי חקירה אחת, האריך בה התוספות יום טוב פרק כ"ד דכלים משנה ד' וסוף פרק י"ז דכלים. והמעין בר"מ ז"ל פרק א' הלכה יו"ד, ופרק ד' הלכה א', ופרק כ"ג הלכה א' מכלים, משמע, דכל המטמא מדרס, מטמא בשאר טומאות, רק מדבריהם, כפשוטי כלי עץ, יע"ש היטב.

וההיא קל וחומר דפכין קטנים (עיין בבא קמא כ"ה ב' ושבת ס"ו א' ופ"ד ב' בתוספות שם ד"ה מפץ, ונדה מ"ט א' וסוכה כ' א'), יש לומר לא קיימא לן כן, רק מדרבנן.

ולומר שכל י"ג מדות נקראים בלשון הר"מ ז"ל דברי סופרים, עיין מגיד משנה (ולר"מ) [ולחם משנה] פרק א' מהלכות אישות [הלכה ב] קידושי כסף כו', הא הפרש יש בין מדברי סופרים ובין מדבריהם.

ומעתה לשיטת הר"מ ז"ל, יש לומר כל מה שמטמא בנגעים אין פסול לסכך, דלא קיימא לן כסומכוס שבת (כ"ד) [כז] [ע"ב] (שם איתא אביי אמר רשב"א וסומכוס אמרו דבר אחד. רשב"א הא דאמרן [שם בדף כו. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש, ומסככין בו, חוץ מפשתן (מפירש"י רש"י - שנקרא עץ, וטמא טומאת נגעים)]. סומכוס, דתניא סומכוס אומר, סיככה בטווי פסולה מפני שמטמאה בנגעים), רק מדרבנן שנשתנה צורתו, עיין ט"ז [ס"ק ו', ובר"מ ז"ל שם [סוכה ה, ד] (שעל הדין שפסק שם השולחן ערוך שפשתן שנידק וניפץ פסולה לסכך, הביא הט"ז כמה טעמים שהם מדרבנן, וחד מהם מה שכתב הרמב"ם, שנשתנה צורתו, והוי כאילו אינו גדולי קרקע), ובסוכה י"ב ב' בתוספות ד"ה באניצי פשתן (שם בסוף הדיבור כתבו התוס' מהלך שנית, שיש לומר, שפליגי רבנן על סומכוס, מחמת שסברו שאין פסול לסכך בדבר שאין מקבל שאר טומאות, רק טומאת נגעים. וכתבו ז"ל, דקסברי דלא שייך למילף מפסולת גורן ויקב, לפסול דבר המטמא בנגעים, עכ"ל), ופני יהושע שם [ד"ה בא"ד ועוד], דרבנן פליגי עליה דסומכוס, כי באוכלין לא שייך טומאת נגעים (שפירש הפני יהושע כוונת התוס', שמאחר שלומדים מפסולת גורן ויקב, לפסול דבר המקבל טומאה, הכוונה לטומאות שאוכלים מטמאין, דהיינו מת ושרץ ושאר טומאות מגע. שבזה דרשינן גורן ויקב עצמם אין לסכך בהם שהם מקבלים טומאת שרץ ומת. אלא צריך לסכך דוקא בפסולת גורן ויקב, שאין מקבל טומאה. אבל טומאת נגעים, אף אוכלים עצמם אין מטמאים, ולכן לא איכפת לן אם הפסולת מטמאים בנגעים), וא"כ יש לומר, הוא הדין טומאת מדרס, לא שייך באוכלין (זה מה שרצה הפרי מגדים ללמוד מכל הנ"ל, שרק המקבל טומאת אוכלים פסול, אם כן להרמב"ם שאין המטמא מדרס טמא שאר טומאות מן התורה, אינו פסול לסכך בהראוי למדרס מן התורה). וכופת שאור שיחדו לשיבה [פסחים מה, ב], מעשה עץ שימש (ובגמ' חולין איתא שמטמא מדרס, ולא טומאת אוכלים), וא"כ מיפסל, דראוי למדרס ויחדה לכך, מן התורה אין פסול לסכך כי אם מדרבנן, דמקבל טומאה מדרבנן במגע מת ושרץ ונבילה להר"מ ז"ל (לכאורה הפרי מגדים הביא לדוגמא כופת שאור, שבו נאמר שאינו טמא טומאת אוכלים רק מדרס, והוא הדין לכל כלי אחר שהוא פשוטי כלי עץ שאין טמא מן התורה רק במדרס. ונראה שלרבותא הביא כופת שאור שאף שהיה טמא טומאת אוכלים מתחילה, מאחר שיחדה לשיבה הוי כעץ, ורק טמא מדרס), ובשעת הדחק יש לומר מסככין בזה. (הוא ממה שכתב הפרי מגדים שם בראשית דבריו ז"ל, ראשונה צריך לחקור איזה סכך פסול מן התורה ואיזה פסול מדרבנן, ונפקא מינה למה שכתב המ"א אות כ"ב, באין לו אחר מסכך בדבר הפסול משום גזירה, ובגמרא מוכח כן, היינו סוכה י"ד ב' שעת הסכנה, וכמו שכתב בחידושי הריטב"א שם [ד"ה תניא כוותיה דרב] דשמעינן דמברכין גם כן בשעת הדחק מפסול דרבנן (דלא גזרינן כהאי גוונא), עכ"ל).

ובזה יש ללמוד תירוץ על מה שקשה במהרי"ל, הביאו המ"א [ס"ק י"א והט"ז [ס"ק ב' (המהרי"ל כתב שאין לסכך בספסל שמא נטמא במדרס, והקשו שאף הראוי לקבל טומאה פסול), דיש לומר ראוי למדרס, אין פסול מן התורה, כי אם מדרבנן, וסובר כל בדרבנן בעינן דוקא שכבר טמא. ומיהו אנן קיימא לן אף דבר המקבל טומאה מדרבנן פסול הוא, עיין ט"ז [ס"ק ה'.

הבאתי לשונו שממנו יש ללמוד, שלמד הפרי מגדים שיטת הרמב"ם כמו שפירשנו, שסבר שהראוי למדרס רק טמא שאר טומאות, מדרבנן. וכן פירשו כך התוס' יום טוב כלים פרק כד' ד', שהביא הפרי מגדים בריש דבריו, וכן המשנה אחרונה על המשנה שם. ועיי"ש בתוי"ט, שנשאר בצריך עיון על הרמב"ם, מה עושה אם הקל וחומר מפכין קטנים. והפרי מגדים לא כתב לתרץ זאת, רק דחה שלא קיי"ל כן, אבל צריך ביאר מקורו של הרמב"ם לומר זה. גם המי נפתוח אמנה ופרפר (פרפר לד' אות ד' דף קס) למד הרמב"ם הכי. ועיי"ש שהוא פירש שכוונת הרמב"ם, שכל הראוי למדרס מקבל שאר טומאות, נכלל בטומאת משמשי אדם ומשמשיו, ובזה פירש לשון הרמב"ם, ככל פשוטי כל עץ, שהארכנו לעיל עליו. אלא שלפירושו צריך לומר שכל הראוי למדרס משמש אדם ומשמשיו, ואיזה סברא זו, וצ"ע. וכן כתב הקהלות יעקב טהרות סוף סימן ו', בשיטת הרמב"ם. אבל המנחת חינוך מצוה קס' אות יג', ועוד, למדו שאף להרמב"ם הוי טומאה מדאורייתא, עיי"ש שדחק בלשון הרמב"ם.